

ΚΕΙΜΕΝΟ

Η μεγαλύτερη αρετή του βιβλίου είναι ότι σου προτείνει έναν πόλεμο έντιμο: Διαλέγεις τα βιβλία που θέλεις· μόνα τους εκείνα, όταν διαθέτεις ηθική υγεία, σε παρακινούν, κι' άθελά τους ακόμα, να διαβάσεις άλλα, αντίθετα, για να μορφώσεις γνώμη, να συγκρίνεις, να διαφωτιστείς, να επιβεβαιώσεις την προσωπική σου αυτοτέλεια, να μη γίνεις ετερόφωτος, ετεροκίνητος. Έτσι, με το ένα βιβλίο ν' ανασκευάζει ή να πολεμάει τ' άλλο, όλα μαζί σε γυμνάζουν στη διαδικασία του διαλόγου, όπου κανένας δεν ρητορεύει από «θέσεως ισχύος», γιατί εδώ την αυθεντία, όταν κι' όπου υπάρχει, με τρόπο πάντως ελέγξιμο, δεν την περιφρουρεί καμιά αστυνομική δύναμη. Δικαίωμά σου να κρίνεις και τους μέγιστους, υπό προσωπική σου ευθύνη. Μ' αυτή την έννοια και μόνο - δηλαδή με την υψηλότερη - μπορεί κανένας να μιλάει, όπως συνηθίζεται, για «δημοκρατία των Γραμμάτων». Δεν είναι καθεστώς ακέφαλο: οι άριστοι διαλάμπουν, και σε κλίμακα διεθνή. Αλλά δεν σε υποχρεώνει, δηλαδή δεν σε υποτάσσει, κανένας τους.

Η αρετή τούτη γίνεται εντονότερα αισθητή σε καιρούς πολιτικά σκοτεινούς ή ισκιωμένους, όταν τα μαζικά μέσα επικοινωνίας μπαίνουν αυθωρεί¹ στην υπηρεσία του σατραπισμού². Το βιβλίο τότε, ως ελεύθερη έκφραση ιδεών, ή απαγορεύεται - κι αυτό γίνεται τότε πανηγυρική εκδήλωση αδυναμίας των κρατούντων - ή απομένει μόνο του να διασώζει την αξιοπρέπεια των συνειδήσεων. Τα μέσα μαζικής επικοινωνίας τού στήνουν πολιορκία στενή, για να το παραμερίσουν, να το υποκαταστήσουν. Όταν το πετυχαίνουν, αυτό πληρώνεται πανάκριβα από τον άνθρωπο, με αντίτιμο το αυτεξουσίό του. Δοκιμάστε όμως να χρησιμοποιήσετε το βιβλίο ως μέσο προπαγάνδας: Αναδίνει αμέσως μιαν αποφορά³ σ' ακτίνα μακρύτερη, ειδοποιεί. Είναι, θα έλεγε κανένας, μαγική, ακατάλυτη, η ζώνη που περιβάλλει την αγνότητα του βιβλίου.

Υπάρχουν σοβαροί λόγοι να πιστεύουμε πως ο πολιτισμός μας έχει παρεκκλίνει, αν δεν έχει πάρει ολότελα στραβό δρόμο κάτω από την επίδραση σκοτεινών εκμεταλλευτών. Μόνη ελπίδα να διορθωθεί η πορεία του, όσο θα είναι ακόμα καιρός, το βιβλίο. Ο Βολταίρος είχε πει κάποτε πως τον κόσμο τον κυβερνάνε τα βιβλία. Σήμερα πρέπει ένας άλλος λόγος, ακόμα πιο κρίσιμος, να ειπωθεί: Πως ο κόσμος, αν σωθεί, θα το χρωστάει στο βιβλίο. Γιατί αυτό το γκόλφι⁴ της ανθρωπιάς έχει τη δύναμη να ξορκίζει τα δαιμόνια, να εξυγιάνει την ατμόσφαιρα, να οπλίζει τη λυτρωτική φαντασία, να ξυπνάει την αυτογνωσία, ν' ανάβει το μάτι, να στυλώνει το φρόνημα, να ψυχώνει το χέρι. Η μάχη του ανθρώπου δεν θα χαθεί ενόσω θα υπάρχει καταφυγή του Λόγου, το βιβλίο.

Άγγελου Τερζάκη, Ταραγμένες ψυχές, Οι Εκδόσεις των Φύλων, Αθήνα 1993, σσ. 155-156

1. αυθωρεί: ευθύς, αμέσως
2. σατραπισμός: δεσποτισμός, αυταρχισμός
3. αποφορά: δυσάρεστη οσμή, κακοσμία
4. γκόλφι: εγκόλπιο, φυλακτό

ΘΕΜΑΤΑ

A. Να γράψετε στο τετράδιό σας την περίληψη του κειμένου που σας δόθηκε (90-110 λέξεις).

Μονάδες 25

B1. Να αναπτύξετε σε μια παράγραφο 80 έως 100 λέξεων το περιεχόμενο του παρακάτω αποσπάσματος του κειμένου: **...με το ένα βιβλίο ν' ανασκευάζει ή να πολεμάει τ' άλλο, όλα μαζί σε γυμνάζουν στη διαδικασία του διαλόγου...**

Μονάδες 11

B2. α) Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί ως τρόπο πειθούς και την επίκληση στην αυθεντία. Να εντοπίσετε το συγκεκριμένο τρόπο πειθούς στο κείμενο και να αιτιολογήσετε τη χρήση του.

Μονάδες 4

β) Να βρείτε τέσσερα παραδείγματα μεταφορικής χρήσης του λόγου μέσα από το κείμενο που σας δόθηκε.

Μονάδες 4

B3. α) Να γράψετε ένα αντώνυμο για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις: **ετερόφωτος, ελέγξιμος, ευθύνη, ελεύθερη, αδυναμία.**

Μονάδες 5

β) Να γράψετε ένα συνώνυμο για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις: **αρετή, γνώμη, ισχύς, περιφρουρώ, φρόνημα.**

Μονάδες 5

B4. Να αναγνωριστεί το είδος της σύνταξης (ενεργητικής ή παθητικής) στις παρακάτω προτάσεις και να μετατραπεί η καθεμιά σύνταξη στην αντίθετή της: **α)** «...γιατί εδώ την αυθεντία, όταν κί' όπου υπάρχει, με τρόπο πάντως ελέγξιμο, δεν την περιφρουρεί καμιά αστυνομική δύναμη.» **β)** «Η μάχη του ανθρώπου δεν θα χαθεί ενόσω θα υπάρχει καταφυγή του Λόγου, το βιβλίο».

Μονάδες 6

Γ. Συχνά παρατηρείται πολλοί μαθητές να καταστρέφουν τα σχολικά τους βιβλία στα προαύλια των σχολείων κατά το τέλος του σχολικού έτους. Σε άρθρο που θα δημοσιευθεί στη σχολική σας εφημερίδα να αιτιολογήσετε το παραπάνω φαινόμενο και να αναφερθείτε στους τρόπους που θα συμβάλουν στην αρμονική συνύπαρξη του βιβλίου με τα ηλεκτρονικά μέσα πληροφόρησης και γνώσης (500-600 λέξεις).

Μονάδες 40

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A. Να γράψετε στο τετράδιό σας την περίληψη (90-110 λέξεις) του κειμένου που σας δόθηκε. **Μονάδες 25**

Στο δοκίμιό σχολιάζεται η διαφωτιστική δύναμη του βιβλίου σε σκοτεινές εποχές. Αρχικά διαπιστώνεται η διαλεκτική σχέση που τα βιβλία επιβάλλουν στους αναγνώστες τους αφού προσφέρουν ποικιλία ακόμη και αντίθετων ιδεών. Παράλληλα ο κόσμος των βιβλίων είναι κόσμος συγκροτημένα «δημοκρατικός» όπου οι αυθεντίες κρίνονται και οι «άριστοι» διακρίνονται χωρίς να εξανδραποδίζουν. Αυτή η αξία του βιβλίου γίνεται εντονότερη σε περιόδους ολοκληρωτισμού που υπηρετούνται και από τα ΜΜΕ, οπότε τα βιβλία ή λογοκρίνονται ή παραμένουν εγγύηση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Διότι τα υπόλοιπα μέσα χρησιμοποιούνται για να χειραγωγήσουν τους πολίτες ενώ το προπαγανδιστικό βιβλίο εκτίθεται. Τότε το βιβλίο, μόνη ελπίδα, «δεν κυβερνά-απλώς-τον κόσμο» αλλά γίνεται φυλαχτό της ανθρώπινης τελείωσης και του ανθρωπιστικού ιδανικού.

B1. Να αναπτύξετε σε μία παράγραφο 80 έως 100 λέξεων το περιεχόμενο του παρακάτω αποσπάσματος του κειμένου: «...**με το ένα βιβλίο ν' ανασκευάζει ή να πολεμάει τα' άλλο, όλα μαζί σε γυμνάζουν στη διαδικασία του διαλόγου...**».

Μονάδες 10

Τα βιβλία με την ποικιλία των απόψεων που καταγράφουν προτρέπουν τους αναγνώστες όχι απλώς να αφομοιώσουν ιδέες και γνώμες, αλλά να προβούν σε εσωτερικό διάλογο και να ασκήσουν κριτική σε αυτές, ώστε να διαμορφώσουν αυτόβουλα τις πεποιθήσεις και την προσωπικότητά τους. Η μόρφωση, τότε, αποτελεί άμεση απόρροια της δημιουργικής ανάγνωσης, ενός ανθρώπου που μυείται στην ελεύθερη διακίνηση των ιδεών και στη δημοκρατία των απόψεων. Παράλληλα ο αναγνώστης μαθαίνει ότι η αλήθεια είναι πολλαπλή, ότι δεν ισχύει μόνο η δική του αλήθεια· διδαγμα πολύτιμο κατά της πνευματικής μονομέρειας και τύφλωσης. Το βιβλίο, λοιπόν, καταρρίπτει κάθε μορφής αυθεντία και καλεί τον άνθρωπο να υπερασπιστεί το αυτεξούσιό του και να συνυπάρξει αρμονικά μέσα στην πολύχρωμη συλλογικότητα.

B2.α) Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί ως τρόπο πειθούς και την επίκληση στην αυθεντία. Να εντοπίσετε το συγκεκριμένο τρόπο πειθούς στο κείμενο και να αιτιολογήσετε τη χρήση του.

Μονάδες 4

Η επίκληση στην αυθεντία εντοπίζεται στη φράση: «Ο Βολταίρος είχε πει κάποτε πως τον κόσμο τον κυβερνάνε τα βιβλία». Η φράση αποτελεί επίκληση στην αυθεντία διότι αναφέρεται το όνομα και η κρίση ενός κορυφαίου Διαφωτιστή.

Η χρήση της αυθεντίας συμβάλλει στη συνοχή και συνεκτικότητα του κειμένου, αφού τεκμηριώνει / επικυρώνει το συλλογισμό του Τερζάκη ότι «το βιβλίο είναι η μόνη ελπίδα», ενώ ο συγγραφέας με έξοχη επιδοτική αντίθεση δείχνει ότι σήμερα έχει έναν ακόμη σημαντικότερο ρόλο: είναι «το γκόλφι της ανθρωπιάς». Ως αυθεντία δίνει κύρος στις απόψεις του συγγραφέα και ασκεί πειθώ στους αναγνώστες.

β) Να βρείτε τέσσερα παραδείγματα μεταφορικής χρήσης του λόγου μέσα από το κείμενο που σας δόθηκε.

Μονάδες 4

Χαρακτηριστικές μεταφορές που εντοπίζονται στο δοκίμιο είναι:
το βιβλίο σου προτείνει έναν πόλεμο έντιμο

ηθική υγεία
(άνθρωπος) ετερόφωτος, ετεροκίνητος
σε γυμνάζουν στη διαδικασία του διαλόγου
«δημοκρατία των γραμμάτων»
οι άριστοι διαλάμπουν
(το βιβλίο) αναδίνει αποφορά
η ζώνη που περιβάλλει την αγνότητα του βιβλίου
γκόλφι ανθρωπιάς κ.λ.π

B3. α) Να γράψετε ένα α ν τ ώ ν υ μ ο για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις:
ετερόφωτος, ελέγξιμος, ευθύνη, ελεύθερη, αδυναμία.

Μονάδες 5

ετερόφωτος = ανεξάρτητος, αυτεξούσιος, αυτόνομος, αυτόφωτος
ελέγξιμος = ανεξέλεγκτος, ασύδοτος, αναπόδεικτος, ανεξακρίβωτος
ευθύνη = ανευθυνότητα, αμέλεια, αδιαφορία, προχειρότητα, επιτολαιότητα
ελεύθερη = χειραγωγημένη, υποταγμένη, κυριαρχημένη, υπόδουλη, ανελεύθερη
αδυναμία = ισχύς, εξουσία, δύναμη

β) Να γράψετε ένα σ υ ν ώ ν υ μ ο για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις:
αρετή, γνώμη, ισχύς, περιφρουρώ, φρόνημα.

Μονάδες 5

αρετή = προτέρημα, χάρισμα, αξία, τελειότητα, προσφορά, όφελος, ωφέλεια
γνώμη = άποψη, κρίση, θέση, αντίληψη, πεποίθηση
ισχύς = εξουσία, δύναμη, επιβολή
περιφρουρώ = διαφυλάσσω, προστατεύω, προφυλάσσω
φρόνημα = σκέψη, ιδεολογία, πεποιθήσεις

B4. Να αναγνωριστεί το είδος της σύνταξης (ενεργητικής ή παθητικής) στις παρακάτω προτάσεις και να μετατραπεί η καθεμιά σύνταξη στην αντίθετή της:

α) «...γιατί εδώ την αυθεντία, όταν κι' όπου υπάρχει, με τρόπο πάντως ελέγξιμο, δεν την περιφρουρεί καμιά αστυνομική δύναμη.» **β)** «Η μάχη του ανθρώπου δεν θα χαθεί ενόσω θα υπάρχει καταφυγή του Λόγου, το βιβλίο.»

Μονάδες 6

α) «...γιατί εδώ την αυθεντία, όταν κι' όπου υπάρχει, με τρόπο πάντως ελέγξιμο, δεν την περιφρουρεί καμιά αστυνομική δύναμη.»

η σύνταξη είναι ενεργητική

η παθητική μετατροπή: « ...γιατί η αυθεντία όταν και όπου υπάρχει, με τρόπο ελέγξιμο, δεν περιφρουρείται από καμιά αστυνομική δύναμη.»

β) «Η μάχη του ανθρώπου δεν θα χαθεί ενόσω θα υπάρχει καταφυγή του Λόγου, το βιβλίο»

η σύνταξη είναι παθητική

η ενεργητική μετατροπή: « Ο άνθρωπος δε θα χάσει τη μάχη ενόσω θα υπάρχει καταφυγή του Λόγου, το βιβλίο.»

Γ. Συχνά παρατηρείται πολλοί μαθητές να καταστρέφουν τα σχολικά τους βιβλία στα προαύλια των σχολείων κατά το τέλος του σχολικού έτους. Σε άρθρο που θα δημοσιευθεί στη σχολική σας εφημερίδα να αιτιολογήσετε το παραπάνω φαινόμενο και να αναφερθείτε στους τρόπους που θα συμβάλουν στην αρμονική συνύπαρξη του βιβλίου με τα ηλεκτρονικά μέσα πληροφόρησης και γνώσης (500-600 λέξεις).

Μονάδες 40

« Το σχολικό ολοκαύτωμα των βιβλίων »

(Εισαγωγή) Τώρα που τελειώνει το σχολικό έτος στα προαύλια των σχολείων θα επαναληφθούν σκηνές συχνές –και για πολλούς πικρές: τα βιβλία της χρονιάς που πέρασε θα ριχτούν στην πυρά, σε μια ιδιότυπη και αταίριαστη «γιορτή».

Πρόκειται για μια σχεδόν πρωτόγονη τελετή της νεότητας συμβολική της ρήξης με τον κόσμο του σχολείου που αντιπροσωπεύει μία καταπιεστική καθημερινότητα, γεγονός που πρέπει να προβληματίσει όσους σχεδιάζουν, οργανώνουν ή υπηρετούν την εκπαιδευτική διαδικασία.

κύριο μέρος

α) οι αιτίες

- το βιβλίο αντιπροσωπεύει τη σχολική καταπίεση, καθώς είναι συνυφασμένο με τις σχολικές υποχρεώσεις, οπότε η καταστροφή του γίνεται κίνηση συμβολική της απελευθέρωσης, λυτρωτική πράξη
- συχνά η εμφάνιση/ μορφή και το περιεχόμενο των σχολικών εγχειριδίων είναι απωθητικά για τους μαθητές. Κακή ποιότητα εκτύπωσης, εικόνων· περιεχόμενο δυσνόητο, γλώσσα ξύλινη και ξένη, παρωχημένες γνώσεις
- η ίδια η μελέτη, η ανάγνωση αντιμετωπίζεται χρησιμοθηρικά· το βιβλίο είναι το εργαλείο της επιτυχίας και όχι της μόρφωσης. Η απαίτηση της σειράς αποστήθισης αλλοιώνει τη σχέση του μαθητή με το βιβλίο. Όταν, επομένως ο στόχος επιτευχθεί αυτό θεωρείται περιττό..
- οι γενικότερες πολιτισμικές συνθήκες, η κοινωνία του θεάματος και ο πολιτισμός της εικόνας έχουν διαρρήξει τη σχέση των νέων ανθρώπων με την ανάγνωση. Άλλα μέσα, και όχι το βιβλίο, κυριαρχούν στις νεανικές επιλογές της επικοινωνίας και της διασκέδασης: η εικόνα της τηλεόρασης, οι πολλαπλές δυνατότητες του η/υ και του διαδικτύου, το κινητό τηλέφωνο

β) τρόποι αρμονικής συνύπαρξης του βιβλίου με τα ηλεκτρονικά μέσα

Η νεολαία έχει το δικαίωμα και μαζί το χρέος να διαδραματίσει έναν ουσιαστικό ρόλο στο παρόν και στο μέλλον του τόπου μας, της γης ολόκληρης. Δεν επιτρέπεται να εκχωρεί το δικαίωμα να ονειρεύεται, να φαντάζεται, να συγκινείται, να αγωνίζεται· να παραιτείται τελικά από τη διεκδίκηση του κόσμου. Χρειάζεται τη σπίθα, το ερέθισμα της γνώσης. Το βιβλίο είναι μια τέτοια σπίθα. Η ιστορία της ανθρωπότητας, κόσμοι πραγματικοί και κόσμοι μαγικοί είναι αποθησαυρισμένοι στο βιβλίο. Ποιήματα, διηγήματα και μυθιστορήματα, που έρχονται από το βάθος των αιώνων, υμνούν τη ζωή, μιλούν για τον έρωτα και τη φιλία, πλάθουν έναν καλύτερο κόσμο και δυναμώνουν τη θέλησή μας να αγωνιστούμε για να τον πετύχουμε.

Θα ήταν απελπιστικά άδαιο ένα σχολείο χωρίς βιβλία έστω και αν διέθετε την τελειότερη ηλεκτρονική υποδομή. Ο κόσμος του βιβλίου δεν είναι αντίπαλος με τον κόσμο της τεχνολογίας. Το χρέος του σχολείου και γενικότερα των φορέων της παιδείας είναι να υπερασπίσουν αυτή την αρμονία και την ισορροπία

- το σχολείο διαθέτει και αξιοποιεί τα πολυμέσα, το διαδίκτυο, τους υπολογιστές. Παράλληλα διαθέτει και αξιοποιεί τη σχολική βιβλιοθήκη. Η σχέση με τον η/υ διευκολύνει την εποπτεία, την ταχύτητα, τη διαδραστική επικοινωνία. Η σχέση με το βιβλίο, σχεδόν σωματική, διασώζει την ψυχική επαφή και τη γλωσσική καλλιέργεια
- τα σύγχρονα μέσα διακινούν πληροφορίες και γνώσεις· τα βιβλία επιτρέπουν την επιλογή, εμβάθυνση, κατανόηση. Ο δάσκαλος δείχνει και εκμεταλλεύεται αυτές τις διαφορές
- Παράλληλα και έξω από τα τείχη του σχολείου απαιτείται η πολιτιστική πολιτική της κοινωνίας και της πολιτείας. Τα ηλεκτρονικά μέσα υπάρχουν και κυριαρχούν. Είναι το βιβλίο που χρειάζεται την υποστήριξη των κοινωνικών φορέων και της πολιτείας: η προσιτή τιμή, οι εκδηλώσεις για το βιβλίο, οι λέσχες ανάγνωσης, οι εκθέσεις...
- Οι πνευματικοί άνθρωποι, οι φυσικοί δημιουργοί των βιβλίων, συμμετέχουν σ' αυτή την προσπάθεια. Με λόγο σύγχρονο αποδεικνύουν τη δυνατότητα της συνύπαρξης του βιβλίου και των ηλεκτρονικών μέσων

Ο κόσμος του βιβλίου, είναι ένας κόσμος τέλειος, επειδή δημιουργείται από τη σοφία, την ευαισθησία και το μόχθο του συγγραφέα: τα λογοτεχνικά βιβλία, τα επιστημονικά, τα δοκίμια, οι βιογραφίες, οι ταξιδιωτικές εντυπώσεις- συνεισφέρουν ανάλογα στον πνευματικό και γνωστικό πλούτο. Ας μην ξεχνάμε ότι το βιβλίο παραμένει –ακόμα και σήμερα, την εποχή των ηλεκτρονικών μέσων- το κυριότερο εργαλείο της μάθησης. Μέσα από τα βιβλία πραγματοποιείται το γοητευτικό ταξίδι της γνώσης, της επιστημονικής συγκρότησης.. Οι νέοι άνθρωποι έχουν ανάγκη τις ιδέες και το λόγο, έχουν ανάγκη το βιβλίο.

(Σ.Σ Όπως είναι ευνόητο οι απαντήσεις είναι ολωσδιόλου ενδεικτικές· σ' ένα μάθημα ελεύθερης δημιουργίας, όπως το μάθημα της νεοελληνικής γλώσσας, η ποικιλία των απαντήσεων δεν είναι απλώς επιτρεπτή αλλά και αναγκαία)

(Σημείωση: τα θέματα είναι ενδιαφέροντα, περιέχουν σύγχρονο προβληματισμό –παρά του ότι το δοκίμιο έρχεται από παλαιότερες εποχές- και θίγουν πληγές αλλά και ελπίδες σημερινές. Ανήκουν σε όσα οι μαθητές έχουν επεξεργαστεί.)